

ALISHER NAVOIY IJODIDA LIRIK OBRAZLAR.LIRIKADA VOQELIKKA MUNOSABAT

*Xakimbekova Malikaxon Abdullajon qizi,
Shavkatova Muxsinaxon Hamidullo qizi
Farg‘ona davlat universiteti, filologiya
fakulteti, 2-bosqich talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiy ijodidagi lirik obrazlar va ularning ahamiyati, shuningdek lirikada voqelikka munosabat mavzulari yoritiladi.

KIRISH

Millatimizning g‘ururi va iftixori bo‘lgan o‘zbek mumtoz adabiyotini xalqaro maydondagi nufuzini oshirib dunyoda yanada rivojlantirish uchun davlatimiz rahbari muhtaram Prezidentimiz Shavkatov Miromonovich Mirziyoyev tomonidan chiqarilgan qarorlarning ahamiyati kattadir. So‘nggi yillarda milliy qadriyatlarni tiklash va mumtoz adabiyot tarixi bilan bog‘liq barkamol avlodni ma‘naviy kamolotga etishtirish masalalariga katta e‘tibor berilmoqda. Bu fikrlar biz talabalarning ham oldiga katta ma‘suliyat yuklaydi.

Shuningdek Alisher Navoiy xalqimiz ma‘naviy dunyosining shakllanishiga katta ta‘sir ko‘rsatib kelgan buyuk siymolardan biridir. Bugungi kunda yoshlar qalbida milliy g‘urur, o‘zlikni anglash, go‘zallik va nafosatga shaydolik tuyg‘ularini kamol toptirishda Navoiy asarlari muhim manba bo‘la oladi. Zero, ulug‘ san‘atkor asarlari mohiyatiga singdirilgan insonparvarlik, xalqparvarlik, adolat, haqiqat, imon-e‘tiqod yetukligi, shukronalik, sabr-qanoat, kelajakka umidvorlik singari g‘oyalar barcha davrlarda ham insoniyat ma‘naviy kamoloti uchun muhimdir. Bundan tashqari Navoiy asarlaridagi ramz va timsollar, obrazlar benihoya go‘zal poetik mahorat orqali yaratilgan bo‘lib, ulardagi mazmun mohiyatini talabalarga yorqin dalillar orqali yetkazib berish zarur deb o‘ylayman.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Alisher Navoiy mislsiz ulug‘ shoirdir. U o‘z ijodini lirik she‘rlar bitish bilan boshlagan va umri davomida lirikaning eng sara namunalarini yaratgan. Alisher Navoiy lirikasida turli xil mavzular o‘z aksini topgan hamda shoirning lirik asarlaridagi har bir obrazlar o‘zgacha bir mohiyat kasb etadi. Hazrat Alisher Navoiy she‘riyatining mavzu-mundarijasiga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, unda ijtimoiy-siyosiy, ilohiy, badiiy-ishqiy hamda axloqiy masalalar yuzaga chiqadi. Shoir ushbu masalalar doirasida ilohiy siymolar, tarixiy-afsonaviy shaxslar va bir qancha adabiy qahramonlarni obraz sifatida ko‘z o‘ngimizda gavdalantiradi.

Образ, бadiй образ— voqelikni faqat san'atga xos usulda o'zlashtiradigan va o'zgartiradigan xarakterlovchi estetik kategoriya. Shuningdek, badiiy asarda ijodiy qayta yaratilgan har qanday voqea ham obraz deb yuritiladi.

Voqelik — tabiiy va ijtimoiy-tarixiy hodisalarni ifodalovchi obyektiv reallik. Keng ma'noda mavjud olamni, dunyoni, borliq mazmunini ifodalasa, tor ma'noda tayin predmet, hodisa, jarayonlarni anglatadi. Alisher Navoiy uchun voqelik shoir mahoratining asosiy mezonidir.

Ul quyosh yuziga boqqan soyi ortar ko'z yoshim,
Mehr tobidan agarchi har nekim, o'l dur qurur.

Ushbu misralari orqali Navoiy tabiat va jamiat sirlaridan biri hodisalarning odatdagi natijaga nisbatan zid natija berishini ifodalaydi. Yuqoridagi misralarda esa Navoiy mana shu haqiqatni ochgan. Mashuqa quyoshga qiyoslanib oshiq uning yuziga boqar ekan, ko'z yoshi ortib boradi va agar u mehr taftini namoyon qilsa, har nekim u taftdan qurur, hol bo'lur kabi ikki bir biriga zid tushunchalar anglashiladi.

Shoir lirikasi obrazlar olamining rang-barangligi bilan ham e'tiborga molikdir. U kundalik turmushning turfa xil lavhalaridan, tabiat hodisalarigacha, mifologik tasavvurlar, tushunchalardan tortib, samoviy jismlargacha obrazli ifodalar yaratishda murojaat qiladi. Shoir san'atkorligi bilan yaratilgan bunday obrazlar lirik qahramon ruhiy olami, kechinmalarini yoritishda keng qo'llanilgan. Shoir she'riyatida qo'llaniladigan mashuqa, shoh, darvesh, shayx, zohid, orif, rind, soqiy, raqib singari qator timsollar yetakchi g'oyani teran badiiy shaklda ifodalashga xizmat qiladi. Farhod Shoir ideali tajassumi sifatida qaralib, u orqali komillik yo'liga kirgan inson manzillari tasviri tahlil etiladi. Shirin obrazida turk ayollariga xos eng baland ma'naviy fazilatlar talqini mujassamligi o'rganiladi. Dostondagi boshqa obrazlar tahlilga tortiladi. Dostonda yaxshilik va yomonlik, razolat va adolat, butunlik va noqislik o'rtasidagi ziddiyatning jonli shaxslar timsollarida ko'rsatilgani kuzatiladi. Nazariy ma'lumotda adabiyotda komil inson tasviri haqida ma'lumot beriladi.

Xulosa sifatida aytish lozimki, Sharq mumtoz she'riyati, xususan, Alisher Navoiy lirik merosi jahon adabiyoti tarixida kuzatilmaydi ham va alohida hodisa bo'lgan an'anani vujudga keltirgan. Bu masalani g'oyaviy-badiiy, falsafiy-estetik jihatlardan chuqur tahlil va tadqiq etish hozirgi o'zbek adabiyotshunosligining dolzarb vazifalaridan hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hojiahmedov A.(2008). "Mumtoz badiiy lug'ati". "Yangi asr avlodi".
2. Rustamov. A(1979). "Navoiyning badiiy mahorati". "G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'ati".
3. Xomidov. X.(2000). "Navoiyga armug'on". "A. Qodiriy nomidagi xalq merosi